

Igitabo cya Daniyeli - Nimeru Ijwi rimwe na mirongo irindwi n'icyenda

Gutaka kw'ijoro rya Hagati n'Uruhare rwa Roma mu Bupravugishwa: Guhishura Iminsi y'Iherezo mu Gitabo cya Daniyeli

Jeff Pippenger
2024-04-09

Ubu noneho tugeze ahantu hera, dukurikije igitabo cya Daniyeli, kuko tugeze ku mirongo igereranya Gutaka kwa Saa Sita z'ijoro ku bantu ibihumbi ijana na mirongo ine na bine. Iyo mirongo kandi igaragaza gushyirwaho ikimenyetso kw'abafite ibendera bateruwe hejuru. Iyi ni yo mirongo igize umugabane wo mu gitabo cya Daniyeli ufitanye isano n'iminsi y'imperuka wahishuwe, kandi igaragaza imvugo ya Daniyeli y'Iyahishuwe bya Yesu Kristo bihishurwa igihe "igihe kiri bugufi," mbere gato y'uko igihe cy'imbabazi gifungwa mu murongo wa cumi na gatandatu.

Ni Roma ishyiraho iyerekwa, nk'uko bigaragazwa mu murongo wa cumi na kane w'igice cya cumi na kimwe, bityo rero ni ngombwa kwitegereza neza Roma uko tugenda tunyura mu mirongo ya cumi na rimwe kugeza kuri cumi na gatanu, kuko aho "nta yerekwa riri, abantu bararimbuka," kandi nimutemera Yesaya igice cya karindwi, imirongo ya munani n'ya cyenda, "ni ukuri ntimuzashikama."

Uriah Smith yerekeza ku itegeko ry'ubuhanuzi nibura incuro enye mu gitabo cye, Daniel and the Revelation. Iryo tegeko rigaragaza ko ubutegetsi bw'ubuhanuzi butamenyekanishwa mu buhanuzi kugeza ubwo buba "bufitanye isano" n'ubwoko bw'Imana. Ubwa mbere abigarukaho abihuza no kwinjizwa kwa Babuloni mu buhamya bw'ubuhanuzi.

"Ni ihame rigaragara ry'isesengura ko dushobora kwitega ko amahanga avugwa mu buhanuzi igihe ageze ku rwego rwo kugirana isano n'ab'Imana ku buryo kuyavuga biba ngombwa kugira ngo inyandiko z'amateka yera zibe zuzuye." Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 46.

Nibura inshuro nibura eshatu izindi, Smith agaruka ku iryo tegeko, kandi muri buri imwe muri izo eshatu yerekana "isezerano" ry'Abayahudi; ariko mu nyandiko imwe avuga ko iryo sezerano ryarangutse mu mwaka wa 162 Mbere ya Kristo, naho izindi nyandiko ebyiri zihuje n'abanyamateka bo muri iki gihe, bo bagaragaza ko "isezerano" ry'Abayahudi n'Abaroma ryarangutse mu mwaka wa 161 Mbere ya Kristo.

"Nta mpamvu yo kwibutsa usoma ko ubutegetsi bwo mu isi butinjizwa mu buhanuzi keretse igihe buba mu buryo runaka bufitanye isano n'ubwoko bw'Imana. Roma yagiranye isano n'Abayahudi, ubwoko bw'Imana muri icyo gihe, binyuze ku Masezerano azwi cyane y'Abayahudi, mu wa 161 mbere ya Kristo. 1 Maccabees 8; Josephus's Antiquities, igitabo cya 12, igice cya 10, akiciro ka 6; Prideaux, Umubumbe wa II, urupapuro rwa 166. Ariko imyaka irindwi mbere y'ibi, ni ukuvuga mu wa 168 mbere ya Kristo, Roma yari yaratsinze

Makedoniya, kandi icyo gihugu yakigize igice cy'ubwami bwayo. Bityo rero Roma yinjizwa mu buhanuzi igihe nyine, ivuye ku ihembe rya Makedoniya ry'isekurume, igenda itangira ibindi bikorwa byo kunesha mu zindi mpande. Ni cyo gituma byabonekeye umuhanuzi, cyangwa bikaba byavugwa mu buryo bukwiye muri ubu buhanuzi, ko yaturutse kuri rimwe mu mahembe y'isekurume.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 175.

Ariko Smith na we avuga ko byari mu mwaka wa 162 mbere ya Kristo.

“Ubutware bumwe ni bwo bwagombaga no guhagarara mu Gihugu Cyera, bukakimara. Roma yagiranye isano n'ubwoko bw'Imana, Abayahudi, binyuze mu masezerano y'ubufatanye, mu mwaka wa 162 mbere ya Kristo, uherye kuri iryo tangira ikagira umwanya ukomeye muri kalendari y'ubuhanuzi. Nyamara ariko, ntiyigeze ibona ububasha bwo gutegeka Yudaya binyuze ku kuyinesha by'ukuri kugeza mu mwaka wa 63 mbere ya Kristo; kandi byabaye muri ubu buryo bukurikira.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 259.

Hanyuma ku ncuro ya gatatu yongeye kwerekeza kuri icyo gikorwa, yongera kuvuga ko ari mu mwaka wa 161 M.K.

“Nyuma yo kutumanukana akoresheje ibiba mu by'isi by'ubwami kugeza ku iherezo ry'ibyumweru mirongo irindwi, umuhanuzi, mu murongo wa 23, aradushyiriza mu gihe Abaroma batangiye kugirana isano itaziguye n'ubwoko bw'Imana binyuze ku isezerano ry'Abayuda, mu mwaka wa 161 mbere ya Kristo; uherye kuri iyo ngingo tugaherako dutemberezwa mu murongo utaziguye w'ibiyabaye kugeza ku ntsinzi ya nyuma y'itorero no ku ishyirwaho ry'ubwami bw'Imana bw'iteka ryose. Abayuda, kubera ko bakandamizwaga bikomeye n'abami b'Abanyasiriya, bohereje intumwa i Roma, kugira ngo basabe ubufasha bw'Abaroma kandi bifatanye na bo mu 'isezerano ry'ubucuti n'ishyirahamwe.' 1 Maccabees 8; Prideaux, II, 234; Josephus's Antiquities, igitabo cya 12, igice cya 10, umurongo wa 6. Abaroma bumvise ubusabe bw'Abayuda, maze babaha itegeko ryari ryanditswe muri aya magambo:—

“Itegeko rya sena ryerekeye isezerano ry'ubufasha n'ubucuti n'ishyanga ry'Abayahudi. Ntibizemerwa ko umuntu uwo ari we wese utegekwa n'Abaroma arwanyana mu ntambara ishyanga ry'Abayahudi, cyangwa ngo afashe abarirwanyana, yaba ari ukubohereza ingano, cyangwa amato, cyangwa amafaranga; kandi nihagira igitero cyagabwa ku Bayahudi, Abaroma bazabatabara uko bashoboye kose; kandi nanone, nihagira igitero cyagabwa ku Baroma, Abayahudi na bo bazabatabara. Kandi niba Abayahudi bashakira kugira icyo bongeraho kuri iri sezerano ry'ubufasha, cyangwa kugira icyo bakuramo, ibyo bizakorwa ku bwumvikane rusange bw'Abaroma. Kandi ikintu cyose kizongerwaho muri ubwo buryo, kizagira agaciro n'ububasha.’ ‘Iri tegeko,’ ni ko Josephus avugaga, ‘ryanditswe na Eupolemus, mwene Yohana, na Jasoni, mwene Eleyazari, igihe Yuda yari umutambyi mukuru w'ishyanga, na Simoni, mwene se, yari umugaba w'ingabo. Kandi iri ni ryo sezerano rya mbere Abaroma bagiranye n'Abayahudi, kandi ryakozwe muri ubu buryo.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 271.

Si umutwari wanyije gusobanura impamvu Smith yavuze 162 BC, keretse gusa ko mbitekereza nk'ikosa ryo kwandika. Icyo nshaka kuvuga ni ukugaruka ku nshimangiro ashya ku cyo yita “itegeko rigaragara ry'ubusobanuro rivugaga ko dushobora kwitega ko amahanga agaragazwa mu

buhanuzi igihe ageze aho agahuzwa n'ubwoko bw'Imana ku rugero ku buryo kuyavuga biba ngombwa kugira ngo inyandiko z'amateka yera zuzure.” Igihe Smith ashimangira iryo tegeko, agaragaza ko Roma yahujwe n'ubwoko bw'Imana ku “isezerano,” ryo mu murongo wa makumyabiri na gatatu, mu 161 BC, nyamara Smith agaragaza ko Roma yatangijwe bwa mbere mu nkuru y'ubuhanuzi mu 200 BC, imyaka mirongo itatu n'icyenda mbere ya 161 BC.

“Ubu hashyizweho ni ubutegetsi bushya,—‘abambuzi bo mu bwoko bwawe;’ uko byanditse by'ukuri, nk'uko Bishop Newton abivuga, ni ukuvuga ngo, ‘abamenagura bo mu bwoko bwawe.’ Kure cyane ku nkombe za Tiberi, ubwami bumwe bwari burimo kwigaburira imigambi y'irari ry'ubutegetsi n'inama z'umwijima. Mu itangira bwari buto kandi bufite intege nke, ariko bukura mu mbaraga no mu bushobozi bwihuse butangaje, burambura ukuboko bwitonze hirya no hino kugira ngo bugerageze ubushobozi bwabwo, kandi bupime ubukana bw'ukuboko kwabwo kw'intambara, kugeza ubwo, bumaze kumenya imbaraga zabwo, bwubura umutwe wabwo mu mashyamba yo mu isi bushize amanga, maze bufata n'ukuboko kutaneshya ubuyobozi bw'ibikorwa byayo. Kuva ubwo izina rya Roma rihagarara ku rupapuro rw'amateka, ryaragenewe mu bihe birebire gutegeka iby'isi, no kugira uruhare rukomeye mu mahanga kugeza ku mperuka y'igihe.

“Roma yaravuze; kandi Siriya na Masedoniya bidatinze bibona ko isura y'inzozi byari bifite ihindutse. Abaroma batabaye mu nyungu z'umwami ukiri muto wa Egiputa, biyemeje ko agomba kurindwa kurimbuka kwari kwateguwe na Antiyokusi na Filipo. Ibyo byabaye mu mwaka wa 200 Mbere ya Kristo, kandi byari kimwe mu bikorwa bya mbere bikomeye byo kwivanga kw'Abaroma mu bibazo bya Siriya na Egiputa.” Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 256.

Roma ibanza kugaragazwa mu nkuru y'ubuhanuzi mu mwaka wa 200 Mbere ya Kristo, kandi uko kugaragazwa kwayo mu murongo wa cumi na kane ni ko kuvugwa kwa Roma gufite akamaro karuta ibindi byose muri Daniyeli yose, kuko ari wo murongo ushyira Roma nk'ikimenyetso gishyiraho iyerekwa. Impamvu Smith yashoboraga gushimangira itegeko nk'iryo ry'ubuhanuzi, hanyuma akavuga 161 Mbere ya Kristo, ari na ko agaragaza umwaka wa 200 Mbere ya Kristo nk'igihe ububasha bwa Roma “bwagaragajwe,” si ikibazo nshaka gukemura. Niba hari ikibazo nkeneye ko gikemurwa, cyaba ari ukumenya niba iryo tegeko nk'uko Smith arisobanura rifite agaciro cyangwa ridafite. Niba rifite agaciro, rero navuga ko umurongo wa cumi na kane ugomba kuba ufite isano n'Abayahudi, yabayeho mbere y'ishyirahamwe ryo mu 161 Mbere ya Kristo.

Numva yuko ko amateka y'umurongo wa cumi na gatatu kugeza ku wa cumi na gatanu aranga amateka yo mu minsi y'imperuka, igihe Roma y'ubupapa yinjira mu mateka y'ubuhanuzi, kandi ibyo ibikora ifatanyije na Leta Zunze Ubumwe z'Amerika, ari bo bwoko bw'Imana muri ayo mateka. Kubera ko Yesu buri gihe agaragaza iherezo akoresheje intangiriro, umwaka wa 200 mbere ya Kristo, igihe Roma ya gipagani yinjiraga mu mateka, ugomba kuba ufite isano n'ubwoko bw'Imana muri ayo mateka. Ni cyo gituma nemeranya n'itegeko rya Smith, n'ubwo yaba atarabonye isano itaziguye hagati ya Roma n'Abayahudi mu mwaka wa 200 mbere ya Kristo.

Umurongo wa cumi n'umwe n'uwa cumi na kabiri werekana intsinzi n'ingaruka z'Intambara ya Raphia, yabaye mu mwaka wa 217 mbere ya Kristo, hagati y'Ubwami bw'Abaselewukiya, bwari

buyobowe na Antiyokusi III Magnus, cyangwa “Ukomeye”, n’Ubwami bwa Ptolemawo bw’i Misiri, bwari buyobowe n’Umwami Ptolemawo IV Filopatori. Iyi ntambara yabaye mu gihe cy’urugamba rwo kugenzura Koyele-Siriya (Siriya y’amajyepfo) n’amajyepfo ya Palesitina, uturere twahatanirwaga n’ubwami bwa Ptolemawo n’ubwa Selewukiya. Intsinzi ya Ptolemawo IV Filopatori i Raphia yamwemereye gukomeza gutegeka Koyele-Siriya n’amajyepfo ya Palesitina mu gihe runaka.

Intambara ya Panium, yabaye nyuma y’imyaka cumi n’irindwi mu wa 200 M.K., izwi kandi ku izina ry’Intambara yo ku Musozi wa Panium cyangwa Intambara ya Paneas, yari hagati y’Ubwami bw’Abaselewukide, buyobowe n’Umwami Antiyokusi wa III, n’Ubwami bwa Egiputa bw’Abatolemeyi, buyobowe n’Umwami Tolemeyi wa V.

Hashize imyaka mirongo itatu n’umwe, mu wa 167 mbere ya Kristo, mu mujyi wa Modeini, umujyi muto wari mu karere ka Yudaya, ahari muri Isirayeli y’iki gihe, hatangiriye Imyivumbagatanyo y’Abamakabeyi, yari ubugome bw’Abayahudi bwo kwigomeka ku Ngoma y’Abaselewukide yashakaga gukumira imigenzo y’idini y’Abayahudi no kubahatira kwakira umuco w’Abagereki.

Icyabayeho kivugwa cyarebanaga n’umutegetsi w’Umugiriki wo mu bwoko bw’Abaselewukide wari warabaye ikimenyabose mu bukozi bw’ibibi, Antiochus IV Epiphanes, wari warashyizeho ku Bayuda uburyo bukomeye bw’imibereho ya Kiyeleni, harimo kubabuza imihango y’idini ryabo no guhumanya Urusengero rw’i Yerusalemu. Mu rwego rwo gushyira mu bikorwa amategeko ye, Antiochus yoherezaga intumwa ze mu mijyi no mu byaro bitandukanye kugira ngo ahatire Abayuda babituyemo kumvira amabwiriza ye.

I Modeni, umwe mu bayobozi b’Abaselewukiya yahageze kugira ngo ashyire mu bikorwa itegeko ry’umwami ategeka Abayahudi bahatuye kwitabira imihango y’abapagani no gutura amaturo imana z’Abagiriki. Umutambyi w’Umuyahudi wari ugeze mu zabukuru witwaga Matatiya yanze kumvira iryo tegeko, maze yica Umuyahudi wari uteye intambwe ngo atange igitambo hamwe n’uwo muyobozi w’Umuselewukiya. icyo gikorwa cyo kwintangira kwa Matatiya n’umuryango we cyabaye intangiriro y’Imyivumbagatanyo y’Abamakabeyo yo kurwanya ubutegetsi bw’Abaselewukiya.

Matatiyasi n’abahungu be batanu, barimo Yuda Makkabe, bahungiye mu misozi maze batangira intambara y’abarwanyo bahungabanyo umwanzi kurwanya ingabo z’Abaselewukide. Uwo mutwe w’ubwigomeke waje gukomera no gushyigikirwa kurushaho, bituma habaho urukurikirane rw’insinzi za gisirikare batsinze Abaselewukide.

Ibyabereye i Modein mu mwaka wa 167 mbere ya Kristo, byabaye umwanya ukomeye cyane mu mateka y’Abayahudi, bikaba byararanze itangira ry’Ubwigomeke bw’Abamakabayi n’urugamba rwo guharanira ubwisanzure mu by’idini n’ubwigenge bwo kwikura ku butegetsi bw’abanyamahanga. Kwezwa bundi bushya kw’urusengero rwa kabiri i Yerusalemu, ari na ko kuranga igikorwa cy’amateka cyizihizwa mu gihe cya Hanukkah, kwabaye mu mwaka wa 164 mbere ya Kristo, imyaka itatu mbere y’“isezerano” ryo mu murongo wa makumyabiri na gatatu.

Nyuma yo kongera kwigarurira Yerusalemu n'Urusengero, Abamakabayo basukuyemo mu Rusengero ibyononwaga by'ubupagani maze barugarurira imikoreshereze yarwo y'ukuri y'idini. Dukurikije imigenzo, basanze hari agacuma kamwe gusa k'amavuta yeguriwe Imana, kahagije gucana menorah umunsi umwe gusa. Mu by'ukuri, nta gihamya cy'amateka cyo muri icyo gihe ihari kuri icyo gikorwa, kandi si mbere y'ikinyejana cya gatandatu aho uwo mugani w'Abayahudi ugaragara mu nyandiko. Mushiki wa White agereranya itorero ry'Abayahudi ryahindutse ikivandimwe n'itorero Gatolika, by'umwihariko ashimangira ko ayo matorero yombi ashingira idini ku migenzo no ku mategeko by'abantu. Nk'uko bimeze ku bitangaza byinshi bitandukanye byahimbwe mu mateka y'Itorero ry'ubupapa, umugani w'uko amavuta y'umunsi umwe yamaze iminsi umunani nta gihamya cy'amateka ufite.

Umurongo wa cumi, wo muri Daniyeli igice cya cumi na kimwe, ugaragaza intambara ya mbere muri za ntambara eshatu zivugwa mu murongo wa mirongo ine, nazimaze kumenya mbere ko ari intambara eshatu z'intambara y'ubutita, kandi nanone ko ari intambara eshatu z'intumwa. Mushiki wacu umwe yabajije impamvu nise Intambara ya Ukraine, ari yo ya kabiri muri izo ntambara eshatu, intambara y'ubutita, kuko nk'uko yabigaragaje neza habaye urupfu n'irimbuka byinshi. Ibyo nasobanuye mu nyandiko zabanje nk'intambara eshatu z'"intambara y'ubutita", byasobanuwe muri ayo magambo kugira ngo hagaragazwe itandukaniro riri hagati y'izo ntambara eshatu n'Intambara eshatu z'Isi ziba mu mateka y'inyamaswa yo ku isi yo mu Byahishuwe cumi na bitatu. Izo ntambara eshatu ni intambara z'intumwa kandi ni ko na zo zasobanuwe.

Ndagamije kwita izo ntambara eshatu "intambara eshatu zo mu murongo wa mirongo ine" cyangwa intambara zihagarariwe n'abahuza, kuva ubu gukomeza muri izi nyandiko, kugira ngo nkureho ukudahuza guterwa no kwita intambara ishyushye intambara y'ubutita. Dukurikije uko mbisobanura, izo ntambara eshatu zo mu murongo wa mirongo ine ntizikubiyemo intambara yo mu 1798, nubwo ari igice cy'umurongo wa mirongo ine, ahubwo zikubiyemo gusa intambara eshatu zo kuva mu gihe cy'iherezo mu 1989 kugeza ku itegeko ryo ku Cyumweru ryo mu murongo wa mirongo ine n'umwe. Izo ntambara eshatu zikwiriye kurushaho kumenyekana nk'intambara zihagarariwe n'abahuza, zikorwa mu rwego rw'intambara iri hagati y'umwami w'amajyaruguru n'umwami w'amajyepfo, ari byo, mu mateka y'umurongo wa mirongo ine, bihagarariye intambara iri hagati y'Ubukaturike (umwami w'amajyaruguru) n'Ubukomunisiti (umwami w'amajyepfo).

Intambara ya mbere muri izo ntambara eshatu igaragaza intsinzi ya Gatolika kuri Kominisimu mu 1989, ubwo ubupapa bwifatanyaga n'ingabo zabwo z'intumwa zabusimburiraga, zagereranywaga na Leta Zunze Ubumwe za Amerika, mu guhanagura Leta Zunze Ubumwe z'Abasoviyeti mu 1989, nubwo Uburusiya, umutwe (cyangwa "igihome"), bwakomeje guhagarara. Intambara iriho ubu ya Ukraine yongeye kuba intambara hagati ya Gatolika na Kominisimu, aho ubupapa bukoresha guverinoma ya Ukraine nk'intumwa yabwo isimburira mu guhangana n'Uburusiya, bufatanyije n'inkunga y'ububasha bwabwo bw'intumwa bwabanje, ari bwo Leta Zunze Ubumwe za Amerika, kimwe n'ibindi byose byo mu isi y'iburengerazuba bikurikiza ubunyamubumbe. Iyo ntambara igereranywa mu mirongo ya cumi n'umwe n'iya cumi n'ibiri, kandi igaragaza ko Kominisimu (Uburusiya) izaneshya Gatolika.

Intambara ya gatatu muri izo ntambara eshatu z'intumwa ihagarariye urundi ruhande isobanurwa mu murongo wa cumi n'itanu, nk'Intambara ya Panium. Iyo ntambara yari hagati y'ubwami bw'Abatolemezi (umwami w'ikusi) n'ubwami bw'Abaselusidi (umwami w'ikasikazi). Muri iyo ntambara, ingabo z'intumwa ihagarariye ukwizera kwa Gatolika zongeye kuba Leta Zunze Ubumwe z'Amerika.

Mu ntambara ya mbere yo mu 1989, ingabo z'intumwa z'ihembe rya Repubulikani rya Leta Zunze Ubumwe za Amerika zakoreshejwe n'ubupapa kugira ngo zisenye imiterere ya politiki y'Ubumwe bw'Abasoviyeti, mu gihe umutwe wabwo (Uburusiya) wasigaye udahungabanye. Mu ntambara ya kabiri, ari yo ntambara ya Ukraine, ingabo z'intumwa z'Abanazi zitsindwa n'Uburusiya. Mu ntambara ya gatatu, Leta Zunze Ubumwe za Amerika, ari zo ingabo z'intumwa z'ubupapa, zongeye gutsinda umwami w'ikusi.

Intambara eshatu zifite ikimenyetso cy'"Ukuri", kandi intambara ya mbere n'iya nyuma zikorwa n'ingabo z'intumwa zatsinze za Leta Zunze Ubumwe z'Amerika. Mu ntambara ya mbere, umutwe w'umwami wo mu majyepfo wasizwe ukiri muzima, naho mu ntambara ya gatatu, ingabo z'intumwa za Leta Zunze Ubumwe z'Amerika zihinduka umutwe w'umwami wo mu majyepfo. Ingabo z'intumwa za kabiri na zo zari ingabo z'intumwa z'ubupapa mu Ntambara ya Kabiri y'Isi Yose. Muri ibyo bihe byombi, ingabo z'intumwa z'Uburusiya zaratsinzwe kandi zizatsindwa. Ubupapa buneshya rwose abanzi babwo bose mbere y'umurongo wa cumi na gatandatu, igihe ihuriro ry'impande eshatu riba risohojwe.

"Ptolemy [Putin] ntiyari afite ubushishozi bwo gukoresha neza intsinzi ye. Iyo aza gukurikizaho gutsinda kwe, birashoboka ko yari kuba umutware w'ubwami bwose bwa Antiochus; ariko anyuzwe no gukora amagambo make y'iterabwoba n'ibikangisho bike, yakoze amahoro kugira ngo abashe kwirekura akiyegurira kudahagarikwa kandi kutagenzurwa mu guhaza irari rye ry'ubunyamaswa. Bityo, amaze kuneshya abanzi be, yatsinzwe n'ingeso ze mbi, kandi yibagiwe izina rikomeye yashoboraga kwihesha, amara igihe cye mu birori no mu busambanyi.

"Umutima we wazamutse kubera ibyo yari yaragezeho, ariko ibyo ntibyamuteye gukomera na busa; kuko kubikoresha mu buryo butagira icyubahiriro byatumye abo yayoboraga ubwabo bamwigomekaho." Uriah Smith, Daniel and the Revelation, 254.

Ubuhamya bwa kabiri bwerekana ko intsinzi ya Putin iranga iherezo rye, buboneka ku mwami Uziya wo mu bwami bw'amajyepfo bwa Yuda, umutima we na wo waje kwishyira hejuru bitewe n'insinzi ze za gisirikare; hanyuma, kimwe na Ptolémée, ashaka gukora umurimo w'abatambyi mu buturo bwera, maze akubitwa ibibembe kandi ahita avanwa ku butegetsu. Intsinzi ya Putin mu ntambara yo muri Ukraine iranga itangiriro ry'iherezo rye nk'umwami w'amajyepfo (umwami w'ubuhakanamana). Iherezo rye ryashushanyijwe mbere n'itangiriro y'umwami w'amajyepfo uvugwa mu buhanuzi bwo ku murongo wa mirongo ine (Ubufaransa), byagaragajwe impinduramatwara yahiritse ubuyobozi, nk'uko byagenze kuri Ptolémée. Iherezo rya Putin na ryo ryagereranyijwe n'iherezo ry'Ubumwe bw'Abasoviyeti, aho umuyobozi wabwo (Gorbachev) yasheshaguye Ubumwe bw'Abasoviyeti, maze ako kanya ajya gukora mu Muryango w'Abibumbye, ikimenyetso cy'isi yose cyo mu minsi y'imperuka cy'ubuhakanamana, umwami

w'amajyepfo. Nyuma y'intsinzi ya Putin muri Ukraine, na we ashushanywa na Napoleon i Waterloo, n'ubuhungiro bwakurikiyeho; kandi na none n'umwami Uziya, hamwe n'ibibembe bye, n'iyirukanwa ryakurikiyeho, kimwe n'iherezo rya Ptolémée ry'ubusinzi n'iherezo ry'Ubumwe bw'Abasoviyeti mu mwaka wa 1989.

Intambara ya Panium yabaye mu mwaka wa 200 mbere ya Kristo, kandi muri uwo mwaka nyirizina ni bwo Roma yinjije mu mateka ku mugaragaro. Kwinjira kwayo mu nkuru y'ubuhanuzi kubanziriza gutsindwa kwa Yerusalemu kugaragazwa mu murongo wa cumi na gatandatu, kandi kwasohoye mu mwaka wa 63 mbere ya Kristo, ubwo yatangazaga ko ari yo murinzi w'umwami w'umwana wo muri Egiputa. Mu ntambara ya gatatu yo mu murongo wa mirongo ine, irimo abami bo mu majyaruguru n'abo mu majyepfo, ubupapa buzongera kwinjira mu mateka, bwiyitirira kuba umurinzi w'u Burusiya. Muri icyo gihe kimwe Seleukusi, mu ishusho, yatsinze Ptolomeyi mu ntambara ya Panium, bityo agaragaza ko Leta Zunze Ubumwe z'Amerika, ari zo ngabo z'intumwa z'ubupapa mu ntambara ya mbere n'iya nyuma zo mu murongo wa mirongo ine, zitsinda "Egiputa" (umwami wo mu majyepfo).

Mu mwaka wa 200 Mbere ya Kristo, mu buryo bw'ikimenyetso, tubona ubupapa, ubwo maraya wa Tiro atangira kuriramba indirimbo ze z'ubusambanyi mbere y'ubumwe bw'uburyo butatu bwo ku mategeko y'Icyumweru avugwa mu murongo wa cumi na gatandatu. Muri icyo gihe kandi, Leta Zunze Ubumwe z'Amerika zinesha Umuryango w'Abibumbye, bityo zigakomerasha umwanya wazo nk'umwami w'ikirenga mu bami icumi. Imigendekere yose y'ubumwe bw'uburyo butatu isohozwa ku mategeko y'Icyumweru, iba yararangije gushyirwaho mbere y'umurongo wa cumi na gatandatu.

Imiterere ya politiki y'ububasha bw'ikiyoka, nk'uko ihagarariwe n'Umuryango w'Abibumbye, yemera, mu murongo wa cumi na gatandatu, guha iyo nyamaswa imiterere yayo ya politiki; ariko mbere y'uko ibikora, ubupapa buneshya idini ry'ikiyoka. Ugusenga ibigirwamana kugomba kongera gukurwaho. Ubuporotesitanti bwakuweho mu myaka ya Reagan, mu ntambara ya mbere yo mu murongo wa mirongo ine, kandi mu gihe cya Perezida wa nyuma w'Umurepubulikani, idini ry'ikiyoka na ryo rizashyirwa munsu y'idini Gatolika, nk'uko byagenze mu mwaka wa 508. Igikorwa cyo gukuraho ukurwanya kwose kw'idini kwabangamiraga ko ubupapa bushyirwa ku ntebe y'ubwami cyatangiye mu myaka ya Reagan, kandi kirangirira mu myaka ya Trump. Uguhangana kw'Ubuporotesitanti bwahakanye ukwizera kurwanya Gatolika kwakuweho mu ntambara ya mbere yo mu murongo wa mirongo ine, kandi uguhangana kw'ubupfumu bwo mu mwaka kuzakurwaho mu ntambara ya nyuma yo mu murongo wa mirongo ine.

Muri uko guhurirana gukomeye nk'uko kw'ibintu by'abantu, Ubuporotesitanti bwahakanye bugomba kwiyubakira umwanya wabwo nk'ubutegetsu bw'idini n'ubwa politiki buri hejuru y'abami icumi bo mu Iyahishuwe igice cya cumi na karindwi. Bityo rero, Intambara ya Panium irerekana igihe Leta Zunze Ubumwe z'Amerika zinesha Umuryango w'Abibumbye, mbere gato y'itegeko ryo ku Cyumweru ryo mu murongo wa cumi na gatandatu.

Ni ihame ryamaze gushingwa ry'ubuhanuzi ko ikiyoka, ya nyamaswa, n'ubuhanuzi w'ibinyoma buri kimwe gifite ibiranga byacyo byihariye by'ubuhanuzi. Kimwe muri ibyo biranga

by'ubuhanuzi ni uko ya nyamaswa (Gatolika), mu buryo bw'ubuhanuzi ihora ishyizwe mu murwa wa Roma. Umuhanuzi w'ibinyoma na we, mu buryo bw'ubuhanuzi, ahora ashyizwe muri Leta Zunze Ubumwe z'Amerika. Ariko ku byerekeye ikiyoka, ikiranga ahantu ikiyoka gishyirwa mu buryo bw'ubuhanuzi ni uko gihora cyimuka. Ikiyoka cyatangiriye mu ijuru, hanyuma kiza mu Ngobyi ya Edeni, kandi amaherezo ikiyoka gishyirwa muri Egiputa.

Vuga, uvuge uti: Uku ni ko Uwitaka Imana avuga ati: Dore ndakurwanya, wa Farawo mwami wa Egiputa we, wa gisato kinini kirambaraye hagati mu nzuzi zacyo, cyavuze kiti: "Uruzi rwanjye ni urwanjye ubwanjye, kandi ni jye wirukoreye." Ezekeieli 29:3.

Aho ikiyoka gihereye mu buhanuzi harahinduka. Mu gihe cya Yohana, intebe y'ikiyoka, ishushanya intebe y'ubwami bwacyo, yamenyekanye ko yari i Perugamo.

Kandi umarayika w'Itorerero ry'i Perugamo wandike uti: Ibi ni byo uvuga ufite inkota ityaye, ifite ubugi bubiri: Nzi imirimo yawe, kandi n'aho uba, aho intebe ya Satani iri; kandi ukomeje izina ryanjye ushikamye, kandi ntiwahakanye kwizera kwanjye, no muri iyo minsi Antipa, umuhamba wanjye w'umwizerwa, yiciwemo muri mwe, aho Satani atuye. Ibyahishuwe 2:12, 13.

Umuco wa Roma y'Abapagani wari uwo kuzana imana zose z'abapagani bagiranye isano na zo bakazigarura mu murwa wa Roma, kandi bakazigereranya mu rusengero rwa Pantheon. Ni yo mpamvu Daniyeli yanditse ko "ahantu h'uruturo rwe hera hasenywe." Ahantu h'uruturo rwa Roma y'Abapagani hari umurwa wa Roma, wasenywe na Konstantino mu mwaka wa 330, ariko uruturo rwari "muri" Roma rwari urusengero rwa Pantheon, Pan-Theon bisobanurwa ngo, "urusengero rw'imana zose". Abaroma bimuye aho intebe ya Satani yari iri bayivana i Pergamo bayijyana mu rusengero rwa Pantheon. Mushiki wacu White atumenyeshya ko Roma y'Abapagani ari yo kiyoka.

"Nuko rero, nubwo ikiyoka, mbere na mbere, gihagarariye Satani, mu bundi buryo bwa kabiri, ni ikimenyetso cya Roma ya gipagani." *The Great Controversy*, 439.

Roma ya gipagani yigabanyijemo amahanga icumi, kandi u Bufaransa buba umwami w'ikusi igihe bwinjizaga ukutemera Imana kwa Egiputa mu gihe cy'Impinduramatwara y'Abafaransa. Kugeza mu 1917, cya kiyoka cyari cyarimutse kiva mu Bufaransa kijya mu Burusiya. Umurongo wa cumi ugereranya 1989, kandi imirongo ya cumi n'umwe na cumi n'ibiri igereranya intambara zo ku "mupaka" (Rafiya na Ukraine), kandi intambara ya Panium igereranya intambwe ya gatatu ubupapa busohozza uko bwizirika ku bumwe bw'inshuro eshatu mu murongo wa cumi na gatandatu. Igereranya amateka ahishwe yo mu murongo wa mirongo ine.

Tuzakomeza iki cyigisho mu ngingo ikurikira.

Yesu ageze mu gihugu cy'i Kayisariya ya Filipo [Paniyumu], abaza abigishwa be ati: "Abantu bavuga ko jyewe, Umwana w'umuntu, ndi nde?" Baramusubiza bati: "Bamwe bavuga ko uri Yohana Umubatiza; abandi ko uri Eliya; abandi na bo ko uri Yeremiya, cyangwa umwe mu bahanuzi." Arababaza ati: "Ariko mweho muvuga ko ndi nde?" Simoni Petero aramusubiza ati: "Uri Kristo, Umwana w'Imana Ihoraho." Yesu aramusubiza ati: "Urahirwa, Simoni mwene Yona, kuko atari umubiri n'amaraso byaguhishuriye ibyo, ahubwo ni Data wo mu ijuru. Kandi

nanjye ndakubwira nti: Uri Petero, kandi kuri urwo rutare ni ho nzubaka itorero ryanjye; kandi amarembo y'ikuzimu ntazarinesha. Kandi nzaguha imfunguzo z'ubwami bwo mu ijuru; kandi icyo uzaboha mu isi kizaba kiboshywe no mu ijuru; kandi icyo uzabohora mu isi kizaba kibohowe no mu ijuru.” Hanyuma ateguka abigishwa be kutagira uwo babwira ko ari we Yesu Kristo. Uhereye icyo gihe, Yesu atangira kwereka abigishwa be yuko akwiriye kujya i Yerusalemu, no kubabazwa byinshi n'abakuru b'Abayahudi n'abatambyi bakuru n'abanditsi, no kwicwa, kandi ku muni wa gatatu akazurwa. Matayo 16:13–21.